

Архівна картотека: шукаючи словникові матеріали четвертого тому «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова

Лексичну картотеку (ЛК) було започатковано в межах діяльності Комісії Словника живої української мови 1918(19) р. Вона сформувалася в основному за 5 років на базі класиків української художньої літератури, фольклорних та етнографічних матеріалів, польових записів, словників тощо. Далі тривало її поповнення тогочасними новими творами М.Г. Хвильового, Г.М. Косинки, М.Т. Рильського, П.Г. Тичини та ін., новими лексикографічними працями. На основі цієї картотеки укладено чотири томи РУСа за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова [РУС, Т. I: Передмова].

Починаючи з 1933 рр. у зв'язку зі згорненням українізації та репресіями як науковців, так і їхніх праць (зокрема й РУСа), укладену картотеку «очистили від націоналістичного мотлоху»: вилучили картки з Біблії, з прізвищами репресованих С.О. Єфремова, В.П. Підмогильного, М.Г. Хвильового, Г.М. Косинки, М.О. Скрипника та інших. Натомість поповнили картками з творів Івана Ле, А.В. Головка, О.Є. Корнійчука, В. Кузьмича, М.П. Ледянка, П.Й. Панча, Г.І. Петровського, Леніна, Сталіна та ін. На основі очищеної й доповненої картотеки, імовірно, укладено РУС-37, згодом теж оголошений ворожою націоналістичною пропагандою [2].

1938 р. добір лексичного знадібку розпочато з нуля: попередня картотека неофіційно отримала назву *стара*, а після війни її влило в *нову* картотеку з умовною назвою *архівна*. Отже, *архівна картотека* (АК) складається з двох частин: картотека РУСа та картотека, додана у 33–37-х рр. Репресовану частину картотеки можна бачити у перших трьох томах РУСа як цитати з текстів відповідних авторів та з Біблії [1].

Уціліла з 1937 р. АК – це близько 575 000 карток різноманітного формату. Можливо, якусь частку АК було розписано ще до 1918 р. як матеріали «Київської старовини». Проте більшість карток з'явилася саме з початком діяльності КСЖУМ (хоч деякі картки і містять у робочій частині елементи, властиві російському правопису до реформи 1918 р.). Попередні дослідження дають підстави вважати, що суттєвих фізичних втрат унаслідок свідомого чи несвідомого нищення під час окупації 1942–1944 рр. АК (як і *нова* картотека

1938 р.) не зазнавала, отже, певною мірою зберегла свою репрезентативність (коли не враховувати репресивних чисток) [2].

Найближчим завданням є вибирання усієї АК із масиву ЛК, виокремлення картотеки РУСа – це АК без джерел, перше видання яких припадає на 1933 та пізніші роки. Створення українського, українсько-російського та російсько-українського індексу наявних карток з аналізом лексико-семантичної та граматичної макроструктури АК дасть можливість сформувати корпус імовірно використаних матеріалів 4-го тому РУСа (хоча, на жаль, без «репресованих» карток у період 1933–1937 рр.). Вважаємо, що АК містить ще не опрацьовані лексикографічно скарби, які мають бути належно представлені у наступних теоретичних розвідках та практичних розпрацюваннях.

Наводимо довільно обраний уривок архівної картотеки із української літери «Я» (152 одиниці з російськими словами на Р–Я). Для оцифрування АК пропонуємо таку форму.

Мікроструктуру російсько-українських, українсько-російських та українських карток уводимо в уніфіковану форму: **російське слово; факультативні відомості:** російські варіанти; стійке словосполучення; додаткові пояснення російською мовою; **українське слово; факультативні відомості:** додатковий український контекст, контекстуальна форма; українські варіанти; пояснення українською мовою, граматична характеристика, форми; дані про картку за її вхідною мовою: (ру) – російсько-українська, (у) – українська, (ур) – українсько-російська; літера д означає, що картку виготовляли одночасно з дублетом для наведеного при реєстровому слові синоніма: (руд), (урд); цитата; умовне позначення джерела (автора) для зручності пошуку за джерелом (у наведеному нижче тексті цей елемент опущено); паспортизоване джерело.

Цілковито зберігаємо орфографію, пунктуацію оригіналу, віршовані рядки розмежовуємо скісними рисками, наголос позначаємо однією скісною рисою; фіксуємо суттєві правки (новий переклад, графічний чи фонетичний варіант тощо).

Така форма дає можливість швидко сортувати матеріал за різними параметрами. Зокрема, упорядковані алфавітно за російським словом картки ілюструють мовний матеріал, дібраний авторами для укладання РУСа, який, отже, був у їхньому розпорядженні під час укладання 4-го тому і може певною мірою репрезентувати словникові матеріали цього втраченого примірника.

- РАЗСКАЗЫВАТЬ ясувати** (ру) Ясуй-же королеви, що там сталося \\\ У завірюсі тій, як ти її покинув? Куліш. Макбет. 4.
- РАЗЪЯСНЯТЬ ясувати** (ру) Лікарь почав мені ясувати фізіологію Конис. Доля од. пис. 4. 281
- РАСПАЛЯТЬСЯ ятритися** *ятриться гнів* (ру) Так хотілось йому пригадать, \\\ Чи то дійсність, чи тільки чад... \\\ Чи він пана колишнього стрів, \\\ Чи то ятриться в серці гнів. Терещенко Чорнозем, 57
- РАСТРАВЛИВАТЬСЯ ятритися** (ру) Глибоко вразила його ясноока, горда дівчина своїми очима гострими і та рана боліла та ятрилась, не даючи Маркові спокою Грінч. Сон. пром. 177.
- РАСТРАВЛЯТЬ ятрити** (ру) І щоб серця не ятрити марно, то навіть у минуле не оглядалася Гол. Мати, 4
- РАСТРАВЛЯТЬ ятрити** (ру) Пан Адам припоруває комусь коняку, а мене бере за плече ...Бо тобі, хлопче, не треба вертатись до нас, ятрить своє серце. Коцюб. Дебют. 139
- РАСТРАВЛЯТЬ** язвить **ятрити** *ятрить йому серце* що кому (ру) Несправедливість, офірою якої він почувається, болізно ятрить йому серце, труїть життя Коцюб. тв. II, 102
- РАСТРАВЛЯТЬСЯ** легко растравляющийся (о тѣлѣ) **ятри/стий** (ру) У мене тіло не ятрите, – хутко гоїться Подол. г. – Гр.
- РОВЬ яр** (ру) Ох, легкокрилий брате [вітре], виходь... з глибоких темних ярів, де ти в холодочку пахучому спочиваєш о півдні.... Мирн. кн. I Серед ст. 422
- РУНДУК** ятка **ятка** (будівля з самою покрівлею) (ру) Догосподарювався! в огороді стоїть сама ятка та кривобока повітка, а в полі ні стебла с. Зуївці на Лубенц. (?студ. перон. педт) В. Липовий
- РЫБОЛОВНЫЙ** рыболовный снарядь **ятер** ятерь, ятір ум. ятере/ць (ру) Вони улзли у ятір, та вже й не вилізе (щука) Рудч. Ск. I. – Гр.
- РЫБОЛОВНЫЙ** ятр рыболовный снарядь **я/тер** я/терь, я/тір ум. ятере/ць (ру) Усю торішню зиму рибалка ятером ловив в тій річці рибу Греб. 388. – Гр.
- САЛЮТ** шум яса **яса** *брязк мечей та яса* (руд) Мо вернувся князь з походу? \\\ Мо дружина прийшла? \\\ Прислухається княгиня – брязк мечей та яса, \\\ Та все ближче голоса: \\\ Ми тебе воскреснем! Тичина, Віт. 10
- САЛЮТЬ яса** (ру) Яса. Трубний гук. Входять Коміній і Тит Ларцій Куліш. Коріолян. 43.
- СВЕРКАТЬ** блистать **яріти** (ур) Хоч сонечко гріє \\\ І зірка рум'яна \\\ Цілує, яріє – \\\ Не гоїться рана! Франко. Із днів журби. 8

- СВЕРКАЮЩИЙ** блискучий **ясний ясний** (ру) Роберт неначе річ держав, \\
Змагався, боронився, \\
Зняв потім ясний свій шелом \\
І людові вклонився
Л.Укр. III, 102
- СВЕТЛЫЙ ясний** (ру) І місяць, ясний божок із золотими ріжками, вплив у
небі в танку дівчаток-зірок, осяяв у полі свіжі сніги. Васильч. Опов. 177.
- СВЕТЛЫЙ ясний** (ру) Одвернулась усяка ясна душа од перекуйовдженого
не знать по-якому Енея Тв. П. Куліша. 6. 488.
- СВЕТЛЫЙ ясний** (ру) Прийшла... і серце знову тане... \\
Тобі слова такі
ясні! \\
Але чого ж поникли п'яно \\
Мої вербени на вікні?.. Сосюра По-
езії II, 8
- СВИРЬПО яросливо** (ру) В саді.... сиділо пара.... котів, і обидва яросливо-
гістерійно шипіли й нявчали.... Крим. Еск. 177.
- СВИРЬПСТВОВАТЬ яри/тися** (ру) Видав, як гордий океан здимався, \\
Ярився, півнився і силкувався \\
Аж під грізні хмари сягнути. Куліш.
Ю. Цезарь. 19.
- СВѢТЛОГЛАЗЫЙ** сь свѣтлыми глазами **ясноо/кий** (ру) Андрійко був у
мене повновидий, ясноокий, кучерявий МВ. II. 7. – Гр.
- СВѢТЛОЗЕЛЕНЫЙ яскраво-зелений** (ру) крізь баляси.... звіщуються
яскраво-зелені пужма дикого хмелю Лев. Ор. Вол. опов. 138.
- СВѢТЛООКІЙ ясноокий** (ру)там зустріла його ясноока богиня Атена.
Потеб. Одис. 7. – 19
- СВѢТЛООКІЙ ясноокий** (ру) Й перша промовила так ясноока богиня Ате-
на Потеб. Одис. III. – 13
- СВѢТЛО-СЪРЫЙ ясно-сивий** (ру)убраний Лев у полотняну одіж у і в
ясно-сиву майже білу свиту.... Україн. Л. Лісн. Пісн. 13
- СВѢТЛЫЙ ясни/й** (і я/сний) (ру) Яка ясна/ ніч! Звиног. (Крим.)
- СВѢТЛЫЙ ясний** (ру) Пекельні духи він узяв на поміч, \\
Щоб засліпити
розум ваш ясний Грінч. М. Стюарт.15.
- СВѢТЛЫЙ ясний** (ру) Поки там так моливсь ясний \\
Одиссей многотер-
пець Потеб. Одис. 7 – 2
- СВѢТЛЫЙ ясно-соняшний** (ру) І відпочивав справді, йдучи нога за ногою,
уживаючись ясно-соняшним весняним днем. Грінч. Під тих. верб. 22
- СВѢТОЗАРНЫЙ я/сно-ся/йний** (ру) Вести поважний круговий танок, тим
переплетеним колом, мов вінком, здавалося хвальним прообразом велич-
ного ясно-сяйного світоча – сонця. Ол. Пчілка. Рідн. Край. 1914. II. 15.
- СВѢТОЗАРНЫЙ ясносяйний** (ру) У життя на бенкетах бучних, \\
У гурті
молодої краси \\
Не зривав я квіток запашних \\
В ясносяйні юнацькі часи
Грінч. Писання I 359

СЕРДИТЬСЯ *сердиться сильно яритися* (ру) Я був на ринку \ І що ж: добродію: готуйсь до бою, \ Або обороняйся лагідним словом, \ Чи утікай: бо все яриться страшно Куліш. Коріолян. 89.

СИМВОЛ емблема (знак) **яса** *яса* (ру) Встає огонь святобливої готики, \ Як ватра віри, \ як стара яса, \ І по-блюзнірському піднесли в небеса \ Стрілчасті вежі – \ пальців гострих дотики. Бажан, Дорога, 35

СОЛНЕЧНИЙ *ясно-соняшний* (ру) І відпочивав справді, йдучи нога за ногою, уживаючись ясно-соняшним весняним днем. Грінч. Під тих. верб. 22

ТОЛКЪ *дать толкъ ярміс ярміс дати* (ру) У вас своє діло, у мене своє. Ви отгуг за мною торгуетесь, а там, може, мене на дворі другі дожидаються. Треба усім ярміс дати. Мир. III. 14.

ТОРГОВАТЬ НА ЯРМАРКЕ *ярмаркувати* (ру) Гуляє, ярмаркує \ Найжджій люд. У розмаїлій збруї \ По дереву помостів цокотять \ Гарячі коні. Рильськ. Марина, 132

ХЛЕБ ярь *яровые хлеба ярина ярини* (ру) За річкою, по-під кучерявим зеленим лісом, вся гора вкрита розкішними килимами ярини Коцюбинський I, 6 Харитя

ХЛѢБЪ *яровой хлѣбъ ярина* (ру) Жук такий хотів на наші ярини налетіти; а началство як прочуло про його гаспидську думку, зараз веліло громадам виходити проти його і нівечити. Кониськ. У тісної баби. II. 22.

ЧИСТЫЙ *ясний* (ру) Одвернуласть усяка ясна душа од перекуйовдженого не знать по-якому Енея Тв. П. Куліша. 6. 488.

ЧОРТЬ ? *яропуд* (ру) Ах ти ж иродів сину! – думаю собі та з злости аж дріжу. – Коли б завтра не таке свято.... Я б тобі , лихий яропуде, по одній волосинці всі коси висмикала! Кониськ. Не люби двох. II. 128

ЧУТКІЙ *сѣ чуткімъ сердцемъ ятряний на серце* (ру) Ти утворена.... не для землі; не для людей, а для небесного простору, для неба. Тим то ти така ятряна на серце та вразлива. Неч. Лев. 9. 231

ШУМ салют, *яса яса брязк мечей та яса* (ру) Мо вернувся князь з походу? \ Мо дружина прийшла? \ Прислухається княгиня – брязк мечей та яса, \ Та все ближче голоса: \ Ми тебе воскреснем! Тичина, Віт. 10

ШУМѢТЬ (о многих людяхъ) *яча/ти* (ру) Ви, турки, – яничари, помаленьку ячіте, мого вірного ключника не збудіте Ад.I.216. Ад.I.213. –Гр.

ШУМѢТЬ (о многих людяхъ) *яча/ти* (ру) Уже пізно, а й досі діти ячать Лебед. у. –Гр.

ШУМѢТЬ кричать *ячати* (ру) Чуєте ж, хлопці: цитьте, не ячіте! Грінч. Серед бурі 54.

- ЯЗВИТЬ** растравлять **ятрити** *ятрить йому серце* що кому (ру) Несправедливість, офірою якої він почувується, болізно ятрить йому серце, труїть життя Коцюб. тв. II, 102
- ЯНТАРНЫЙ янтарний** (ру) Під шведами забіліло \ \ Янтарнеє море Рудан. 4. 107
- ЯНТАРНЫЙ янтарний** (ру) Усім своє: кому – меди янтарні, \ \ Кому – сивуха, а кінець один. Рильськ. Марина, 100
- ЯНТАРЬ янтар** (ру) ...бачу ті столички, де розкладені коралі, янтарі, усякі сережки, перстні і бісери.... М. Вовч. Дяк. 12
- ЯНЫЧАР яничар** (ру) Бучно їде Галанбег із Відня, \ \ В коло нього двадцять яничарів, \ \ А прислуги ще й у двоє більше. Франко. Поема про білу сорочку 75
- ЯНЫЧАР яничар** (ру) І заспівали козаки: \ \ «У туркені яничари \ \ І баша на лаві. \ \ Гой чи, вороги! \ \ Ми не маєм ваги! \ \ Наша воля й слава!» Шевч. Кобз. I.120, Гамалія
- ЯНЫЧАР яничар яничари** (ру) високий пам'ятник, поставлений на згадку розливу людської крові. Там колись бились турецькі яничари з московським військом. Коцюб. тв. II, 122
- ЯПОНЕЦ** японцы лучше нас знают, пусть научат нас, ст. 17 **японець** (ру) Нічого нам тут соромитися, коли японці краще знають, нехай навчать нас, а ми повинні вчитись у них. Ордж. Звіт ЦК РСІ 16 Зїзд ВКП(б), 27
- ЯПОНСКИЙ** Ми... настаивали... чтобы они переняли японский метод ремонта ст. 17 **японський** (ру) Ми весь час домагалися перед НКШ, щоб вони перейняли японську методику ремонту, запросили японських інженерів Ордж. Звіт ЦК РСІ 16 Зїзд ВКП(б), 27
- ЯРИТЬСЯ яритися** (ру) Я був на ринку \ \ І що ж: добродію: готуйсь до бою, \ \ Або обороняйсь лагідним словом, \ \ Чи утікай: бо все яриться страшно Куліш. Коріолян. 89.
- ЯРКИЙ ярий** (ру) Тканини ті були живих ярих барв з дивно витканими або вишитими малюнками квіток Україн. Л. Старод. іст. 190
- ЯРКИЙ яскравий** (ру) На дворі смеркало. Захід жеврів. Де-де займалися зорі, зімні зорі, яскраві такі Тесл. 3 кн. жит. 52. Любов до ближ.
- ЯРКІЙ ярий** (ру) Блиснуть проти сонця ярі квіти Л.Українка. На крил. пісень. 249
- ЯРКІЙ ярий** (ру) Палай, палай, яре світло, \ \ До самого долу Федьк. Писання I. 224.
- ЯРКІЙ ярки/й** (ру) Було темно. Лиш зорі яркі \ \ Миготіли з простору Франко Мойсей. 42

- ЯРКІЙ яркий** (ру) Вечірнє місячне сяйво, ще бліде, а не ярке, смутно заглядало в вікна. Крим. Андр. Лаг. ч.1-2. 182.
- ЯРКІЙ яркий** (ру) Настає південна ніч... екзотична ніч з морем ярких зір на небі... Крим. Андр. Лаг. ч.3-4. 80.
- ЯРКІЙ яскравий** (ру) Крила голубів, що гойдались перед образами на нитці, замінені були новими, ще більш яскравими Коцюб. *Fata morgana*. 75–76
- ЯРКІЙ яскравий** (ру) Пізніх троянд процвітання яскравее \ \ Осінь віщує – чи то ж і мою? Л.Українка, На крил. пісень. 270
- ЯРКІЙ яскравий** (ру) Хо сидить на росяній траві, а стара пам'ять його підсоує йому о/брази, де свіжими, яскравими фарбами малюються події духа людського. Коцюб. Хо. 79.
- ЯРКІЙ яскравий** (ру) Юрба розбила ногами грубий морський пісок, так що жовтувата курява здіймалась в повітрі і колихалась над головами в чскравих капелюшках і в чорних ціліндрах Л. Україн. I, 120 Над морем
- ЯРКІЙ ? ярий** (ру) В вінку палали кров'ю дикі рожі, \ \ Слова, мов квіти яриї, цвіли. Л.Українка. На крил. пісень. 248
- ЯРКО яскра/во** (ру) ...ця легенда належить до типу багатьох інших, яскраво неймовірних антиісторичних легенд.... Крим Пальм гилля III. 59
- ЯРКО-ЗЕЛЕНІЙ яро-зелений яро-зелених** (ру) в повітрі віяла прохолода, а сонце весело осміхалось до яро-зелених акацій. М. Коцюб. II, 82
- ЯРМАРКА ярмарок** (ру)Максим..... зібрав стільки грошей, що міг би вже собі клопоть поля купити, а до його коняку та ще де що. Він поле й купив (...), а більше нічого не купував, бо доживавсь ярмарку весняного, що бував у ближній слободі Грінч. Чуд. Д. 106. Батько та дочка
- ЯРМАРКА ярмарок** (ру) Ба ні, чула, колись співав старець з бандурою на ярмарку. Голов. Мати, 8
- ЯРМАРКА ярмарок** (ру) Великий ярмарок, то барашівникові велика робота. Франко Воа Constr. 60
- ЯРМАРКА ярмарок** (ру) Тоді з великого свого нуду почав я по ярмарках блукати... Марко Вовч. «Дяк». хрест. з літ. 19 ст., 61
- ЯРМАРКА ярмарок** (ру) Чому не приїхали у ярмарок? Марко Вовч. «Дяк». хрест. з літ. 19 ст., 61
- ЯРМАРКА** продаватъ на ярмаркахъ **ярмаркува/ти** (ру) Народ буде ярмаркувати ЗОЮР. I. 138. – Гр.
- ЯРМАРКА (ЗАКР.)** подарокъ, купленний на ярмаркѣ **ярмаркове** (ру) На самого Дмитра у Прилуці ярмарок, і Кривоніг туди.... А Домаха до його: – Привезіть же ярмаркового Кониськ. Не люби двох. II. 120.
- ЯРМАРОЧНИЙ ярмарковий** (ру) А вже ж то ніколи так, як під ярмарковий час і крадуть (коней). Кониськ. Конокрад. II. 141.

- ЯРМО ярем** (ру) Пильно дивився [внук] на яворовий, старий ярем Стефанік. Дорога. 17
- ЯРМО** **иго ярмо** *у ярмі не буде* (ру) Всф казали: «Поки світа сонця \ У ярмі шотландський люд не буде!» Л. Україн. III 104.
- ЯРМОРОЧНЫЙ ярмарко/вий** (ру) Зустрічає якось раз Антін дуже гарну молоденьку молодицю в ярмаркову неділю. Неч.-Лев. Укр. гумористи. 9. 82
- ЯРОВОЙ ярий** (ру) З них которі на жорнах молотив яру пшеницю Потєб. Одис. 7, 104
- ЯРОВОЙ ярий** (ру) Та гей, бики! З'оремо поле, \ Посієм ярес зерно. Рудан. 4. 4
- ЯРОВОЙ яровая пшеница яри/ця** (ру) Пшенице-ярице, непогодонька тобі у стозі стояти с. Зуївці на Лубенц. (?студ. перон. педт) В. Липовий
- ЯРОВОЙ яровой хлѣб ярина/** (ру) Нема дощу та й нема. Ярина показує погано, на озимину мала надія Коцюб. На віру. 237.
- ЯРОВОЙ яровой хлѣбъ ярина** (ру) Жук такий хотів на наші ярини налетіти; а началство як прочуло про його гаспидську думку, зараз веліло громадам виходити проти його і нівечити. Кониськ. У тісної баби. II. 22.
- ЯРОВОЙ ярь яровые хлеба ярина ярини** (ру) За річкою, по-під кучерявим зеленим лісом, вся гора вкрита розкішними килимами ярини Коцюбинський I, 6 Харитя
- ЯРОСТНО яросливо** (ру) Старий піп.... яросливо стукав об землю своєю патерицею.... Крим. Бейрут. опов. 310
- ЯРОСТНЫЙ ярий** (ру) Стихії з нами в згоді: \ Такі ж криваві, ярі, безпощадні, / Як і наш задум. Куліш. Ю. Цезарь. 23.
- ЯРОСТНЫЙ ярливий** (ру) Не слухали маму царя: хвилі ярливі далеко їх мчали Дніпр. Ч.І. Скеля 20.
- ЯРОСТЬ ярість** (ру) – Як се ви протверезились? \ – Чортяка п'янства зволив поступитись місцем чортяці ярости Куліш. Отелло. 67.
- ЯРЫГА яриза** (ру) А в вівторок до бідних нетяг невольників \ У галяру на підслухи яризу посилає. Март. Укр. Записи. 18
- ЯРЫЙ ярий ярий свид** (ру) Віддала всю любов забрати в ярий свид, \ Упавши на моріг, розкривши плідні чресла, \ На запашний землі п'ючі росу і піт.
- ЯРЬ ярина/** (ру) Нема дощу та й нема. Ярина показує погано, на озимину мала надія Коцюб. На віру.258.
- ЯРЬ яровые хлеба ярина ярини** (ру) За річкою, по-під кучерявим зеленим лісом, вся гора вкрита розкішними килимами ярини Коцюбинський I, 6 Харитя

- ЯСА** шум салют **яса** *брязк мечей та яса* (руд) Мо вернувся князь з походу? \\
Мо дружина прийшла? \\
Прислухається княгиня – брязк мечей та яса, \\
Та все ближче голоса: \\
Ми тебе воскреснем! Тичина, Віт. 10
- ЯСЕН** образ так ясен, що о походженні його говорить нечого 103 **ясний**
(ру) «Сухая ложка рот дерет» Тут образ для нас є такий ясний, що про по-
ходження його нема чого й говорити Потебня. 3 лекцій, 79
- ЯСЕНЕВЫЙ ясиновий вітер ясиновий** (ру) Вітер шумить ясиновий \\
вітер у нашім гаю. \\
Слухай. Я жалею і кров'ю \\
Серце твоє обіллю. Сосюра
Твори II, 6
- ЯСЕНЬ ясен** (ру) Над нами небо яснее. \\
Остання, може, мить. \\
Шумлять
далекі ясені \\
і телефон шумить. Сосюра Поезії I, 143
- ЯСЕНЬ** (дерево) **ясен** (ру) Перед хатою стоїть старий гіллястий ясен... Ва-
сильч. Опов. 177.
- ЯСЛИ ясла** (ру) Митро коні ладнав до ясел Свидниц. Люборацькі. 76
- ЯСЛИ ясла** (ру) Тут-же треба згадати ясла, себ-то установи для виховування
дітей до 4-ох літ віку.... Касян. Азб. ком. 232.
- ЯСЛИ ясла** гуц. есла (ру) Меся побіх у стайню тай сховав у есла Етн. зб.,
26. 120. Кос. п.
- ЯСМИННЫЙ ясиновий ясиновий** (ру) Тото в городі, в ясиновім гаю \\
Пряде дівчатко тонесенькі нити Федьк.Писання I. 55
- ЯСМИНОВЫЙ ясиновий ясиновий** (руд) Тото в городі, в ясиновім гаю
\\
Пряде дівчатко тонесенькі нити Федьк.Писання I. 55
- ЯСНОГЛАЗЫЙ** сь блестящими глазами **ясноокий** (ру) Промінь, що сяє над
нами \\
будем ловити руками, \\
сестри мої яснооки!... Грінч. Писання I 309
- ЯСНООКІЙ яснозорий** (ру) В темнім саду соловейко \\
Коники в полі –
що-сили, \\
Славлючи ніч яснозору \\
Радісним співом дзвеніли Грінч.
Писання I 209
- ЯСНЫЙ ясний** (ур) Скільки сліз було гірких пролито, \\
Їх лічив тільки мі-
сяць ясний. \\
Скільки муки було пережито, – \\
Знає те мій садок затиш-
ний! Л.Укр. III, 77
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) В час гарячий полудневий \\
Виглядаю у віконце \\
Ясне
небо, ясне море, \\
Ясні хмарки, ясне сонце. Л. Україн. На крил. пісень. 67
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) ... горіло і миготіло ясним полум'ям. Панас Мирний,
Хрест. з літ. 12, ст. 91
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) Але серед селян не було ні умілих поводитирів, не було у
них якогось плану, що і як їм робити Доман. , Селян. воля, 18.
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) В гарячий ясний літній день ліс на горі сяє... Неч.Лев.
Кайд.сім. 3

- ЯСНЫЙ ясний** (ру) Він (Ленін) ходив по кімнаті і записував обточені мислі, ліпив величну мозаїку ясних і зрозумілих слів Кузьм. Турб. 68
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) Небо було ясне і синіло, як у день Неч.Лев. Чорні хмари, 18
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) О, зоре ясная моя! \\\ Ведеш мене з тюрми, з неволі, \\\ Якраз на смітничок Миколи, Шевч. Кобз. 380, Юродивий
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) Чи може масте яку яснішу путь? Україн. Л. Думи і мр. 61
- ЯСНЫЙ ясний** (ру) Як він йшов до пана, то мав дуже ясний плян. Стефаник. Дорога. 28
- ЯСНЫЙ ясний** *ясна-голосна* І розлягалась-би завжди по гаю \\\ Ясна-голосна \\\ Пісня, й розквітала-б у рідному краю \\\ Новая весна Л. Укр. І. 15
- ЯСНЫЙ ясний** *яснішої* (ур) Людська недоля будила не розпач в мені, а бажання \\\ Кращої долі, яснішої, – Л.Укр. І, 11
- ЯСНЫЙ** (вѣ знач.: «понятный», «не оставляющий мѣста сомнѣніям») **ясний** (ру) Найчастіш мімі споминався покійників афоризм: «Наука і тероризм – це ж одне й те саме»; але й того афоризму суть не зовсім була для мене ясна... Крим. Еск. 175.
- ЯСНЫЙ** ясная погода **ясно/** (ру) Усе хмара, усе негода! Коли вже те ясно/ буде! Коли тепліш стане Марко Вовч. Н.О. І. 342.
- ЯСНЫЙ** светлый **ясний** (ру) Онде вони! В ясних ризах \\\ Їх лютії очі... Шевч. Кобз. І 157. «Сретик» Ш
- ЯСТРЕБ яструб** (ру) ... хай всі бачать твою царську величність, наче того яструба, що сягає поглядом, де йому подобається Україн. Л. Старод. іст. 110
- ЯСТРЕБЪ я/стріб** я/струб (ру) Голуб.... од ястріба ховався Рудч. Ск. II. Зв. – Гр.
- ЯСТРЕБЪ я/стріб** я/струб (ру) Я/стріб і я/струб Вх. Пч. II. 8 – Гр.
- ЯСТРЕБЪ я/стріб** я/струб (руд) Десть той яструб і злетів Мнж. 123 –Гр.
- ЯСТРЕБЪ ястріб** (ру) Одного молодого гусака.... забив ястріб. Франко. В поті чола. 41
- ЯСТРЕБЪ** принадлѣжашій, свойственнй ястребу **я/струбів** (ру) Його широкі рукава здавались яструбовими крилами Левиц. пов. І. 251. – Гр.
- ЯСЫРЪ ясир** (ру) Тож він татар на поміч приєднав \\\ і платить їм ясиром християнським Л. Україн. IV. 321. Боярина.
- ЯТАГАНЪ ятаган** (ру) Ой, та чи солодко їм прокидатись під січовим ятаганом! Крим. Пальм. гилля III. 2.

- ЯТЕВОЙ ятьовий** (ру) Оті ятьові закінчення збудувалися замість сподівання «ижевих» закінчень. Кримський. Критерії. 136.
- ЯТКА** рундук **ятка** (будівля з самою покрівлею) (руд) Догосподарювався! в огороді стоїть сама ятка та кривобока повітка, а в полі ні стебла с. Зуївці на Лубенц. (?ст. перон. педт) В. Липовий
- ЯХОНТОВЫЙ я/хонтовий** (ру) Це-ж на лазурову небесну баню \\\ Пустило сонце яхонтовий промінь Крим Пальм гилля III. 59
- ЯЧАТЬ** (кричать по-лебединому) **ячати ячить** (ру) О милий друже, – знов недуже, – \\\ О любий брате, – розіп’яте – \\\ Недуже серце моє, серце, мов лебідь той ячить Тичина Соняшні Кларнети, 9
- ЯЧМЕНИЩЕ** по/ле, засѣ/янное ячмене/м (закреслено) **я/шнище** а, с. (ру) Аренда... просища, пшеничнища, яшнища... Иванов, обычн. пр. Харьк., 171
- ЯЧМЕННЫЙ я/шний** а, е. (ру) Я/шна ка/ша з са/лом Клин. Стр. Укр., 65
- ЯЧМЕННЫЙ ячмі/нный** (ру) Ячміннеє зернячко Чуб. III. 250. – Гр.
- ЯЧМЕННЫЙ ячмі/нный** (ру) Ячмінний колос. Ном. № 471. – Гр.
- ЯЧМЕННЫЙ ячний ячною** (ру) Вулицею їхала, навантажена ячною соломою, підвода Шиян. Баланда 23
- ЯЧМЕННЫЙ ячний ячною** (ур) Вулицею їхала, навантажена ячною соломою, підвода Шиян. Баланда 23
- ЯЧМЕННЫЙ яшний** (ру) Опріч яшного хліба нічого немає Л. Українка. На крил. пісень. 125
- ЯЧМЕНЬ** ячмень на корню **ячмі/нь** ум. ячме/ник, ячме/ничок, ячміне/ць (ру) Торік ячмена добрі були Камен. у. – Гр.
- ЯЧМЕНЬ ячмі/нь** ум. ячме/ничок (ру) А я житечка не жала, ячменичку не в’язала Грин. III. 311. – Гр.
- ЯЧМЕНЬ ячмінь** (ру) Пашні – пшениці, ячменю, пригорщ висиплем під вікном: синиці, шпаки поназлітуються... М. Вовч. Дяк. 12
- ЯЧНЕВИК** ячник **я/шник** (хліб з ячменного борошна) (ру) Поки ти, жінка, мене яшниками будеш жучить, напечи ще вергунів с. Зуївці на Лубенц. (?ст. перон. педт) В. Липовий
- ЯЧНЕВИК** ячник хліб из ячменной муки, **ячник** (ру) А що-б же – кров свою в революцію проливав, жинзі, можна сказать, не жалів та й ходив-би обшарпаній, яшниками-б давився та по свинячому жив? Головка Бур’ян, 66
- ЯЧНЕВИК** ячневик **я/шник** (хліб з ячменного борошна) (руд) Поки ти, жінка, мене яшниками будеш жучить, напечи ще вергунів с. Зуївці на Лубенц. (?студ. перон. педт) В. Липовий
- ЯЩЕР ящур** (ру) Ні – пекла їм, грані, джуми, \\\ Аршенику, Боже, \\\ Та ящурів молоденьких, \\\ Гадячого терла, \\\ Може би раз наситились, В останне нажерлись! Федьк. Писання I. 288

ЯЩЕРИЦА *ящірка* (ру) На дні рову, під лопухами, копицями гніздилися жаби, чорні, здорові, окаті, а на окопі а на окопі знай бігали сірі та зелені ящірки Мирн. І Як вед. – так і жив. 154

ЯЩИК (ларь) *ящик підійшов до ящика* (ру) Давид підійшов до ящика, подивився, як меле, Головка Бур'ян, 38

Словники

РУС Російсько-український академічний словник: Т. I–III / Гол. ред. акад. А. Кримський (I–II тт.), акад. С. Єфремов (III–IV тт.). – К., 1924–1933. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://r2u.org.ua/main/dicts> Т. I. (А–Ж). Редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич та М. Грінченкова. – Київ: Червоний шлях, 1924. – 290 с.; Т. II. (З–Н): Вип. 1. (З–К). Редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова, М. Калинович, А. Ніковський, В. Ярошенко. – Київ: ДВУ, 1929. – 392 с.; Вип. 2. (Л–Намыкивать). Упорядники-редактори: М. Калинович і В. Ярошенко. – Харків: УРЕ, 1932. сс. 393–724.; Вип. 3. (Намыл–Нять). Упорядники-редактори: М. Калинович і В. Ярошенко. Харків: УРЕ, 1933. – сс. 725–1056; Т. III. (О–П): Вип. 1. (О–Поле). Редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова, А. Ніковський. – Київ: ДВУ, 1927. – 336 с.; Вип. 2. (Поле–Пячение). Редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова, А. Ніковський. Київ: ДВУ, 1928. – сс. 337–654.

РУС-37 Російсько-український словник [Текст] / За ред. С.І. Василевського та П.С. Мустяци. – К. : Видавництво Академії наук УРСР, 1937. – 890 с.

Література

1. Тищенко О.М. Архівна картотека як лексико-ілюстративна база «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова. І. Лексична картотека: історія створення та репресій [Текст] / О.М. Тищенко // Українська мова. – 2016. – № 2. – С. 44–71.

2. Тищенко О.М. Архівна картотека як лексико-ілюстративна база «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова [Текст] / О.М. Тищенко // Українська мова. – 2016. – № 3.

Oksana TYSHCHENKO

Archive card: Looking for the dictionary materials of the fourth to the «Russian-ukrainian dictionary» edited by A.Y. Krymskiy and S.O. Yefremov

УДК 811.161.2'374'344